فصل‌نامه‌ی مطالعات اقتصاد انرژی/ سال دهم / شماره‌ی ۴۵/ تابستان ۱۳۹۴/ صفحات ۵۰-۲۹

بررسی آثار اقتصادی ـ حقوقی تحریم صنعت نفت ایران

شراره مفیدیان[۱]

پژوهشگر مؤسسه مطالعات بین‌المللی انرژی، دکترای حقوق خصوصی
dr.sharareh.mofidian@gmail.com

مریم کشاورزیان

پژوهشگر موسسه مطالعات بین‌المللی انرژی، دکترای اقتصاد Maryam3110@yahoo.com

تاریخ دریافت: ۹۳/۷/۱۶ تاریخ پذیرش: ۹۳/۱۱/۱۲

چکیده

تحریم‌ها یکی از ابزارهایی است که علیه ایران بسیار مورد استفاده قرار گرفته و کماکان می‌گیرد، بنابراین تحلیل جنبه‌های اقتصادی و حقوقی آن حائز اهمیت است. سئوالات اصلی این مقاله حول دو موضوع می‌باشد. ابتدا درصدد هستیم تا دریابیم آیا تحریم‌ها بر تولید نفت خام ایران و متعاقب آن بر رفاه اجتماعی اثرگذار بوده است؟ در گام بعدی آثار تغییرات در تولید نفت را بر حقوق بنیادین بشری مورد بررسی قرار می‌دهیم. کشورهای اعمال‌کننده تحریم معتقدند با بکارگیری هوشمندانه ابزار مزبور آثار زیان‌بار جانبی، قابل کنترل می‌باشد، لذا مردم بی‌گناه از این اقدامات متضرر نمی‌گردند. در حالی که این مطالعه نشان می‌دهد تحریم‌ها علیه ایران به ویژه تحریم صنعت نفت بر سطح رفاه جامعه تأثیرات عمیق منفی بسزایی دارد. در این مطالعه از ابزار اقتصاد سنجی و روش معروف OLS به منظور بررسی اثر تحریم به عنوان یک متغیر توضیحی دامی بر متغیر وابسته تولید نفت خام ایران برای دوره ۱۹۷۰ الی ۲۰۱۲ بهره برده شده است. برای دقیق‌تر و قابل اطمینان‌تر شدن نتایج بدست آمده به رفع مشکلات موجود در رگرسیون موجود پرداخته شد.

طبقه‌بندی JEL: K3، C01، D63

کلید واژه: تحریم اقتصادی، صنعت نفت، رفاه اجتماعی، حقوق بشر.

---

[۱] نویسنده مسئول

۱- مقدمه

تحریم‌های اقتصادی بین‌المللی، اقدامات پیشگیرانه قهری اعمال شده بر علیه یک یا چند کشور در جهت تلاش بر اجبار در تغییر سیاست‌ها بوده یا حداقل نشان‌دهنده نظر کشورهای اعمال‌کننده تحریم در مورد سیاست‌های متفاوت است (ایزدی، ۱۳۹۲). به بیان دیگر، هر قیدی که به وسیله کشور فرستنده بر تجارت و سرمایه‌گذاری بین‌المللی کشور هدف، در راستای وادار ساختن تغییر سیاستی وضع شود، تحریم اقتصادی نام دارد.[۱]

تحریم‌ها و اقدامات محدودکننده به دلایل مختلف و اهداف سیاسی، از دهه ۷۰ مورد توجه قرار گرفتند و پس از پایان جنگ سرد (دهه ۱۹۹۰) نیز موارد استفاده از آن‌ها بیشتر شد. امریکا احد از کشورهایی است که بیشترین تمایل را به اعمال این قبیل اقدامات دارد تا از این طریق به اهداف سیاست خارجی خود دست یابد.

تحریم‌های اقتصادی از جهت هدف، دو نوع هستند. اول، تحریم اقتصادی به منظور بی‌ثبات کردن رژیم سیاسی کشور هدف است که در واقع برگرفته از تضاد در منافع استراتژیک کشور تحریم‌کننده و کشور هدف می‌باشد. دوم، تحریم اقتصادی برای تغییر رفتار سیاسی یا اقتصادی کشور هدف صورت می‌گیرد.[۲]

تحریم‌های اقتصادی نیز به طور معمول از دو طریق اعمال می‌شود. تحریم تجاری و تحریم مالی. تحریم تجاری با محدود کردن یا قطع کردن انواع روابط وارداتی و صادراتی همراه می‌شود. در تحریم مالی محدودیت و فشارهایی بر روابط مالی کشور هدف اعمال می‌شود؛ یعنی سرمایه‌گذاری، تأمین مالی و معاملات مالی کشور تحت فشار قرار می‌گیرد.[۳] تحریم تجاری و اقتصادی از دیدگاه حقوقی دارای آثار متفاوتی هستند. در واقع تحریم تجاری در لسان حقوقی محدودیت‌های اعمال شده بر تجارت بین‌الملل است و در راستای سیاست تجاری کشورها محقق می‌گردد، درحالی که در تحریم‌های اقتصادی این اهرم به عنوان ابزاری در راستای نیل به اهداف سیاست خارجی مورد نظر

۱- تحریم‌های اقتصادی عبارتند از دستکاری در روابط همکاری‌های اقتصادی به منظور تامین اهداف سیاسی، در واقع تحریم اقتصادی یک ابزار سیاست خارجی است که این امکان را فراهم می آورد که کشور یا کشورهایی مقاصد سیاسی خودرا نسبت به کشور هدف به هنگام بروز اختلاف اعمال کنند.به نقل از: بررسی تحریم‌ها و آثار آن بر اقتصاد و بازار سرمایه، شرکت کارگزاری بهمن، پاییز ۱۳۹۰، ص۵

۲- بررسی تحریم‌ها و آثار آن بر اقتصاد و بازار سرمایه، پیشین، ص ۶.

۳- بررسی تحریم‌ها و آثار آن بر اقتصاد و بازار سرمایه، پیشین، ص ۶.

اعمال می‌شود. به بیان دیگر تحریم‌های تجاری در زیرمجموعه تحریم اقتصادی قرار می‌گیرند.

از سال ۱۹۷۹ و همزمان با وقوع انقلاب اسلامی، تحریم‌های متعددی در چارچوب دولت فدرال و یا ایالت‌های مختلف علیه ایران وضع گردید. اتحادیه اروپا نیز تاکنون قطعنامه‌های متعددی علیه ایران صادر نموده است. قطعنامه‌های ۱۸۰۳، ۱۶۹۶،۱۷۴۷، ۱۹۲۹، ۱۷۳۷ شورای امنیت سازمان ملل تحریم‌های اقتصادی مختلف هوشمندی را علیه افراد و نهادهای مرتبط با برنامه هسته‌ای ایران، اعمال نموده است. اتحادیه اروپا تحریم خرید نفت از ایران را در راستای اجرای قطعنامه ۱۹۲۹ شورای امنیت تدوین کرد. درحالی که در قطعنامه شورای امنیت سخنی از تحریم خرید نفت ایران به میان نیامده است و تنها در مقدمه قطعنامه آمده است که: «میان درآمدهای مالی به دست آمده از بخش انرژی ایران با فعالیت‌های هسته‌ای این کشور ارتباط بالقوه وجود دارد.». توجه به این نکته نیز ضروری است که مقدمه قطعنامه‌های شورای امنیت تنها برای تفسیر مورد استفاده قرار می‌گیرد و متضمن تصمیم الزام‌آور نیست. (امین زاده، ۱۳۹۱)

تحریم‌های اقتصادی یکجانبه همیشه علاوه بر آثار مورد نظر دول اعمال‌کننده، آثار ناخواسته‌ای را به همراه می‌آورد که همه آحاد جامعه مورد تحریم، به‌ویژه افراد آسیب‌پذیر آن جامعه را تحت تأثیر خود قرار می‌دهد. تحریم‌ها به دلیل کاهش سطح رفاه اجتماعی با رعایت حقوق انسانی و بشری مغایرت داشته و با توجه به آمره بودن برخی قواعد حقوق بشر در سطح بین‌المللی همچون حق حیات، به نحو مشروع قابل اعمال نمی‌باشند.

درست است که دولت‌ها در تحریم‌های بین‌المللی مقرراتی را پیش‌بینی می‌نمایند تا دسترسی مردم به کمک‌های بشردوستانه و غذا و دارو تحت تاثیر قرار نگیرد اما این مطالعه اثبات می‌کند که خواهی نخواهی تحریم‌ها با کاهش درآمدها و رفاه اجتماعی بر حقوق اولیه الزامی بشری تأثیرات ناخوشایندی را دارا هستند. نتایج تحریم‌های اقتصادی آثار کوتاه‌مدت و بلندمدتی را در جوامع برجای می‌گذارد. از یک‌سو، موجبات فقر و بیکاری و به‌تبع آن کاهش سطح مراقبت‌های بهداشتی و کمبود دارو را فراهم می‌آورد و از سوی دیگر، در نهایت بر حق حیات افراد نیز دارای اثر می‌باشد.

در واقع افرادی که به‌زعم دول تحریم‌کننده از قبل، قربانی ساختار غیرعادلانه سیاسی اجتماعی کشور خود بوده‌اند، اولین گروهی هستند که آثار سوء تحریم بر ایشان تحمیل می‌گردد و بار غیرقابل تحمل نقض فاحش حقوق بشری ایشان را به خاک

می‌افکند. نقض حق بر حیات، بهداشت، صلح و توسعه باعث می‌شود تا حقوق مدنی و سیاسی نیز به منصه ظهور نرسد. گفته می‌شود تحریم‌های اقتصادی همواره حربه‌ای ملایم‌تر از اقدامات نظامی محسوب نمی‌شوند و این حربه نمی‌بایست برای تحمیل خواسته دول قدرتمند برای رسیدن به اهداف سیاست خارجیشان مورد استفاده قرار گیرد؛ چراکه منجر به تحمیل رنج غیرضروری بر مردم بی‌گناه کشور مورد تحریم می‌شوند. (شایگان، ۱۳۷۷)

در این مقاله به دنبال بررسی اثرات تحریم بر تولید نفت خام ایران خواهیم بود. بدیهی است میزان تولید در این صنعت و درآمد ناشی از آن بر اقتصاد کشور نقش حیاتی دارد؛ زیرا علی‌رغم همه تلاش‌های به عمل آمده واقعیت امر این است که ایران کشوری وابسته به منابع درآمدی نفت می‌باشد به همین روی هر نوسانی در تولید نفت خام شاخص‌های اقتصادی از قبیل رفاه و درآمد سرانه کشور را متأثر می‌سازد.

به این منظور در ابتدا به تخمین مدل تاثرات تحریم بر تولید نفت خام ایران توسط مدل حداقل مربعات ساده (OLS)[1] می‌پردازیم و سپس نتایج بدست آمده از تخمین مورد نظر را گزارش می‌دهیم در ادامه آثار این نتایج را بر جامعه و اقتصاد مطالعه نموده در حین تحقیق مشروعیت تحریم‌ها را از منظر حقوقی و موانع بین‌المللی حقوقی موثر بر آثار مزبور را نیز مورد تفحص قرار می‌دهیم.

۲- بررسی تأثیر تحریم بر تولید نفت خام ایران

اثرات تحریم بر تولید نفت ایران را از طریق مدل حداقل مربعات ساده (OLS) بررسی می‌کنیم. در این مدل از دو متغیر استفاده می‌گردد که یکی از آنها تولید نفت ایران بر اساس هزار بشکه در روز و دیگری متغیر دامی[2] تحریم می‌باشد.

تصریح مدل به شکل ذیل می‌باشد:

$$y_t = c + aTT + e$$

که در آن y_t تولید نفت خام ایران و TT متغیر دامی می باشد. C نشان‌دهنده عرض از مبدا[3] و e جمله اخلال است[1]. a به عنوان ضریب زاویه نشان‌دهنده تاثیرات متغیر دامی

---

1. Ordinary Least Square

۲- درآمار و اقتصادسنجی خصوصاً در تحلیل‌های رگرسیون، متغیر دامی که به متغیر معیار یا کیفی یا دومقداری نیز معروف می‌باشد؛ فقط دو مقدار یک و صفر را کسب می‌کند که نشان‌دهنده بودن یا نبودن یک اثر قطعی بر نتایج مورد انتظار است.

۳- عرض از مبدا مقدار متغیر وابسته را به ازای عدم وجود مقدار متغیر مستقل، نشان می‌دهد.

(تحریم) بر متغیر وابسته مدل که همان تولید نفت خام ایران می‌باشد، است.

نمودارهای ذیل نشان دهنده تغییرات تولید نفت ایران در سال‌های مختلف می‌باشد.

نمودار تولید نفت خام به هزار بشکه در روز (۲۰۱۲-۱۹۷۰)

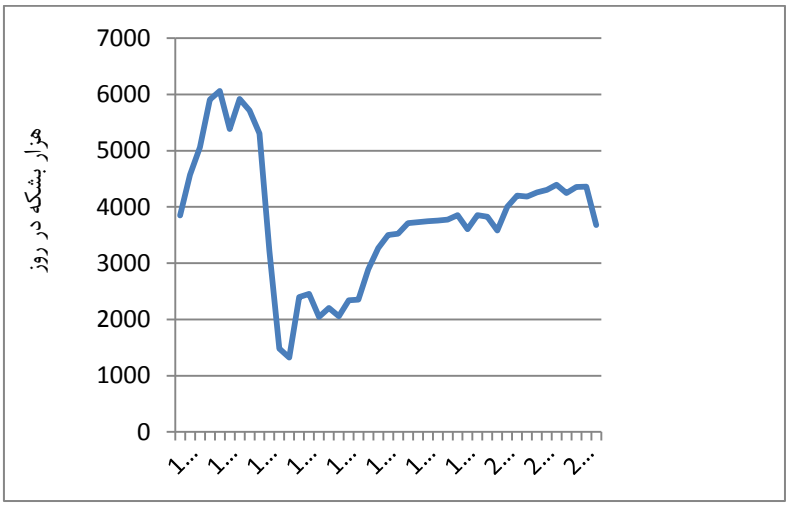

منبع: نتایج تحقیق حاصل از داده‌های BP

همانطور که روند سری زمانی فوق از تولید نفت‌خام ایران مربوط به سال‌های ۱۹۷۰ تا ۲۰۱۲ نشان می‌دهد به غیر از سال‌های ابتدایی پیروزی انقلاب اسلامی ایران که کاهش شدیدی در تولید مشاهده می‌گردد در سال‌های اخیر به واسطه تحریم‌های موجود نیز این روند کاهشی مشاهده می‌گردد.

پس از تخمین اولیه مدل، نوبت به بررسی نقض فروض کلاسیک[۲] می‌رسد؛ زیرا وجود هر یک از این مشکلات و عدم رفع آن باعث می‌گردد نتایج بدست آمده از تخمین، اعتبار آماری نداشته باشد و در نتیجه به نتایج بدست آمده نتوان تکیه نمود. به

۱- به علت ماهیت پدیده‌های اقتصادی معادلات ریاضی توضیح دقیقی برای تغییرات متغیر وابسته به ما ارائه نمی‌دهد. به همین دلیل مدل‌های اقتصاد سنجی به منظور حل این مشکل پیشنهاد گردیدند. چراکه در واقعیت علاوه بر متغیرهای توضیح دهنده‌ی وارد شده در مدل، عوامل دیگری نیز وجود دارند که بیان کمی آنها معمولاً بسیار دشوار است و یا داده‌ای از آن در دسترس نیست و در نتیجه وارد کردن آنها در مدل مقدور نیست. از طرفی، اقتصاد با رفتار انسانها سر و کار دارد و می‌دانیم که در رفتار انسان همواره عناصر تصادفی غیرقابل پیش‌بینی وجود دارد که اساساً نمی‌توان آن‌ها را در مدل‌های ریاضی گنجاند به علاوه با افزایش متغیرها درجه آزادی کاهش یافته و دقت نتایج پایین می‌آید. بنا به دلایل فوق، متغیرهای حذف شده داخل یک عبارتی به عنوان جمله اخلال قرار می‌گیرد که ماهیت تصادفی داشته و مجموعه‌ای از این متغیرها می‌باشد.

۲- برخی از آنها عبارت از واریانس ناهمسانی، خودهمبستگی، تصریح درست مدل می‌باشند.

این منظور از آزمون عیب شناسی جمله اخلال[1] استفاده می‌گردد.

نتایج اولیه تخمین

متغیر وابسته OILPRODUCTION			
متغیر	ضریب	Std.Error	احتمال
عرض از مبدا	۴۱۶۰,۷۵۰	۵۸۳,۸۶۶	۰,۰۰۰
TT	۴۲۷,۴۶۷۹-	۶۱۳,۰۷۸	۰,۰۰۰

منبع: نتایج تحقیق

در مرحله اول به بررسی خودهمبستگی[2] موجود در جمله اخلال توسط آزمون‌های آماره Q [3] و تست LM پرداخته می‌شود. نتایج این دو آزمون همانطور که در ذیل مشاهده می‌گردد حاکی از وجود خودهمبستگی در رگرسیون[4] مورد نظر می‌باشد.

آزمون Q

Date: 11/03/13 Time: 12:58
Sample: 1970 2012
Included observations: 43

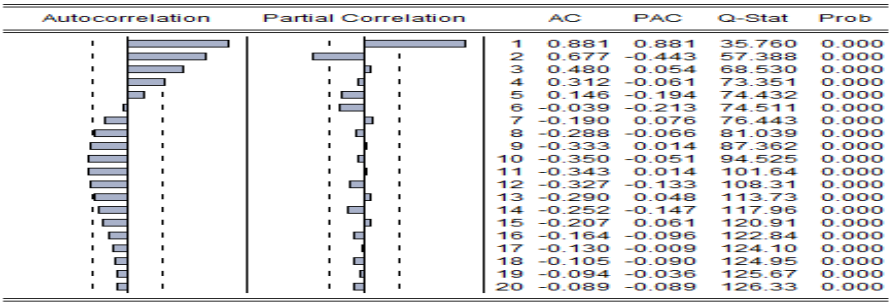

	AC	PAC	Q-Stat	Prob
1	0.881	0.881	35.760	0.000
2	0.677	-0.443	57.388	0.000
3	0.480	0.054	68.530	0.000
4	0.312	-0.061	73.351	0.000
5	0.146	-0.194	74.432	0.000
6	-0.039	-0.213	74.511	0.000
7	-0.190	0.076	76.443	0.000
8	-0.288	-0.066	81.039	0.000
9	-0.333	0.014	87.362	0.000
10	-0.350	-0.051	94.525	0.000
11	-0.343	0.014	101.64	0.000
12	-0.327	-0.133	108.31	0.000
13	-0.290	0.048	113.73	0.000
14	-0.252	-0.147	117.96	0.000
15	-0.207	0.061	120.91	0.000
16	-0.164	-0.096	122.84	0.000
17	-0.130	-0.009	124.10	0.000
18	-0.105	-0.090	124.95	0.000
19	-0.094	-0.036	125.67	0.000
20	-0.089	-0.089	126.33	0.000

منبع: نتایج تحقیق

1. Residual Diagnostics

۲- تعریف خودهمبستگی: رابطه تاخیری یک دسته از داده‌های سری‌های زمانی با خودش که طی تعداد دوره‌های زمانی وقفه دارد.

3. Correlogram-Q Statistic

۴-در رگرسیون یک متغیر که تاثیر پذیر(Y) از سایر متغیرهاست متغیر وابسته نامیده می‌شود. متغیر یا متغیرهایی که بر این متغیر اثر می‌گذارند (X) متغیر توضیحی (متغیر مستقل) نامیده می‌شود.

آزمون LM آزمون Breusch-Godfrey برای تست همبستگی سریالی			
آماره F:	۹۷,۱۷۱۵	احتمال:	۰,۰۰۰
Obs*R-Squared	۳۵,۸۱۳۱۶	احتمال:	۰,۰۰۰

منبع: نتایج تحقیق

همان طور که مشاهده می‌گردد رگرسیون مورد نظر دارای خودهمبستگی در جمله اخلال بوده؛ زیرا در آزمونLM آماره F دارای Prob زیر ۵ درصد می‌باشد که این نکته باعث می‌گردد که فرضیه.H (مبنی بر عدم وجود خودهمبستگی) رد گردد. از طرفی همان‌طورکه در آزمون Q مشاهده می‌گردد خودهمبستگی موجود دارای درجه دو می‌باشد. به همین دلیل به منظور از بین بردن مشکل فوق که در رگرسیون تخمین خورده موجود می‌باشد می‌بایست پس از بررسی فرآیند خودهمبستگی موجود در جمله اخلال رگرسیون، آن را توسط درجه یا درجات مناسب (که در اینجا دو می باشد) فرآیند خود رگرسیون(AR) از بین برد.

در مرحله بعد نوبت به بررسی واریانس ناهمسانی[1] در جملات اخلال می‌رسد. همان طور که در بالا نیز توضیح داده شد چون این مشکل مربوط به جملات اخلال می‌باشد در نتیجه از یکی از آزمون‌های عیب‌شناسی جمله اخلال با عنوان Hetroskedasticity Test استفاده می‌گردد. از زیرمجموعه این تست یعنی آزمون ARCH به منظور بررسی واریانس ناهمسانی استفاده می‌گردد که در ذیل، نتایج آورده شده است.

همان طور که نتایج نشان می‌دهد آماره F دارای Prob زیر ۵ درصد می‌باشد که این نکته باعث می‌گردد که فرضیه.H (مبنی بر عدم وجود واریانس ناهمسانی) رد گردد و درنتیجه در رگرسیون مورد نظر یکی دیگر از فروض کلاسیک نقض شده و دارای واریانس ناهمسانی می‌باشد .

---

۱. در آمار دنباله‌ای، متغیرهای تصادفی که دارای واریانس‌های متفاوتی باشد ناهم‌واریانس (heteroscedastic) نامیده می‌شود. به دیگر سخن واریانس ناهمسانی به این معناست که در تخمین مدل رگرسیون، مقادیر جملات خطا دارای واریانس‌های (پراکندگی‌ها) نابرابر هستند.

آزمون واریانس ناهمسانی(آزمون ARCH)

آزمون واریانس ناهمسانی:ARCH			
آماره F:	۴۰,۵۱۰۹۰	احتمال:	۰,۰۰۰
Obs*R-Squared	۲۱,۱۳۳۲۶	احتمال:	۰,۰۰۰

منبع: نتایج تحقیق

برای حل این مشکل می‌بایست فرآیند GARCH را روی جملات اخلال رگرسیون انجام داد تا این جملات از مشکل واریانس ناهمسانی رها گردند.

پس از ازبین بردن مشکلات موجود در جملات اخلال و نیز حاکم شدن فروض کلاسیک حال می‌بایست در شرایط جدید رگرسیون مورد نظر تخمین زده شود؛ زیرا در این حالت تخمین‌ها دقیق‌تر و استنتاج آماری صحیح می‌باشد.

نتایج تخمین رگرسیون مورد نظر در جدول ذیل قابل مشاهده می‌باشد.

نتایج تخمین پس از زدودن خودهمبستگی و واریانس ناهمسانی

متغیر وابسته OLIPRODUCTION روش تخمین:LM-ARCH بعد ۴۶۶ بار تکرار همگرا می شود GARCH=C(6)+C(7)*RESID(-1)^2+C(8)*GARCH(-1)			
متغیر	ضریب	Std.Error	احتمال
GARCH	۴۱۶۰,۷۵۰	۰۵E-۷,۵۸	۰,۰۰۰
عرض از مبدا	۴۲۷,۴۶۷۹-	۲۱۲,۴۴	۰,۰۰۰
TT	۶۹۱,۰۳۵۴-	۳۳۳,۷۲۵	۰,۰۰۰
AR(1)	۱,۲۰۸۸۸	۰,۰۵۶۷۷	۰,۰۰۰
AR(2)	۰,۴۳۰۴-	۰,۰۷۷۵۳	۰,۰۰۰
معادله واریانس			
عرض ازمبدا	۸۲۲۵۱۳,۲	۳۰۰۲۷۵,۱	۰,۰۰۶۲
RESID(-1)^2	۰,۳۵۳۲۲	۰,۱۴۶۶۱۴	۰,۰۱۶۰
GARCH(-1)	۱,۰۰۱۳۲-	۰,۰۰۷۸۴۰	۰,۰۰۰

منبع: نتایج تحقیق

نتایج جدول فوق نشان می‌دهد متغیر دامیTT که همان تحریم می‌باشد اثر منفی بر تولید نفت خام ایران گذاشته است که این اثر از لحاظ آماری معنی‌دار نیز می‌باشد (زیرا Prob آن زیر ۵ درصد است). R^2 و R^2 (ضریب تعدیل-۸۹ درصد) بالای این

رگرسیون دال بر برازش مناسب مدل می‌باشد. آماره دوربین واتسون که معیاری برای بررسی خودهمبستگی است نشان‌دهنده عدم این مشکل می‌باشد (این عدد دو می‌باشد که نشان‌دهنده عدم مشکل خودهمبستگی در جملات اخلال است).

۳- تحلیل وضعیت کنونی صنعت نفت و آثار تحریم بر این صنعت

همان طور که در نمودار ذیل مشاهده می‌گردد در ژانویه سال ۲۰۱۱ ایران با ۱۳۷ میلیارد بشکه ذخایر اثبات شده نفت خام ۹/۳ درصد از ذخایر دنیا را دارا می‌باشد که عربستان، ونزوئلا و کانادا[1] در رتبه اول تا سوم دارا بودن این ذخایر هستند. ۱۲ درصد ذخایر فعلی اوپک مربوط به ایران می‌باشد. به گزارش اوپک در سال ۲۰۱۰ ذخایر اثبات شده در ایران ۱۵۱ میلیارد بشکه بوده است که این امر موجب شده که ایران به دومین تولید کننده نفت خام بعد از عربستان در میان کشورهای اوپک تبدیل گردد. در سال‌های اخیر ایران پس از عربستان و روسیه سومین صادرکننده بزرگ نفت دنیا بوده است.

بزرگترین ذخایر اثبات شده نفت خام جهان(میلیارد بشکه)، ۲۰۱۱

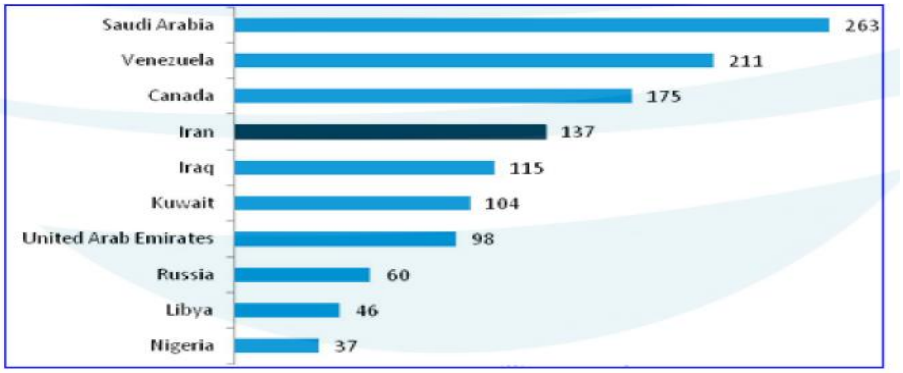

منبع: Oil and Gas Journal,2011

همانگونه که در نمودار ذیل مشاهده می‌گردد فاصله بین نمودار تولید و مصرف نفت، نشان‌دهنده خالص صادرات نفت خام ایران می‌باشد که باوجود منابع فراوان این منبع متاسفانه در طی دو سه دهه اخیر رشد چشمگیری در آن مشاهده نمی‌گردد. دلیل

---

۱ -نکته حائز اهمیت در مورد این کشور این است که به علت اینکه ذخایر کشور کانادا از نوع ماسه است هزینه استخراج بالایی دارد.

این عدم پیشرفت را می‌توان هم از مشکلات داخلی برای حضور شرکت‌های بین‌المللی در زمینه انرژی و هم از اثرات تحریم بر فعالیت این شرکت دانست.

همان‌طور که در فوق نیز اشاره شد یکی از چالش‌ها بر سر راه افزایش تولید ایران اثر تحریم‌ها و موانع داخلی بر سرمایه‌گذاری و حضور شرکت‌های بین‌المللی در زمینه نفت خام می‌باشد. به دلیل اینکه بررسی موانع داخلی از حوصله این پژوهش خارج است تنها به بررسی اثرات تحریم پرداخته خواهد شد.

می‌دانیم‌که تحریم‌های بین‌المللی باعث افزایش نااطمینانی در فضای سرمایه‌گذاری و هزینه مبادله می‌گردد که این امور تمایل سرمایه‌گذاران را به مشارکت در یک پروژه کم خواهد کرد. از طرفی وابستگی این صنعت در زمینه اکتشاف، توسعه و تولید به تکنولوژی‌های نوین که در کشور وجود ندارد و می‌بایست از کشورهای دیگر خصوصاً اروپا و امریکا تهیه گردد باعث گردیده است که هر نوع تحریم در تهیه این امکانات از کشورهای مذکور باعث کاهش تولید نفت گردد. (صیادی و برکشلی، ۱۳۹۱)

نمودار تولید و مصرف نفت به هزار بشکه در روز(۲۰۱۲-۱۹۷۰)

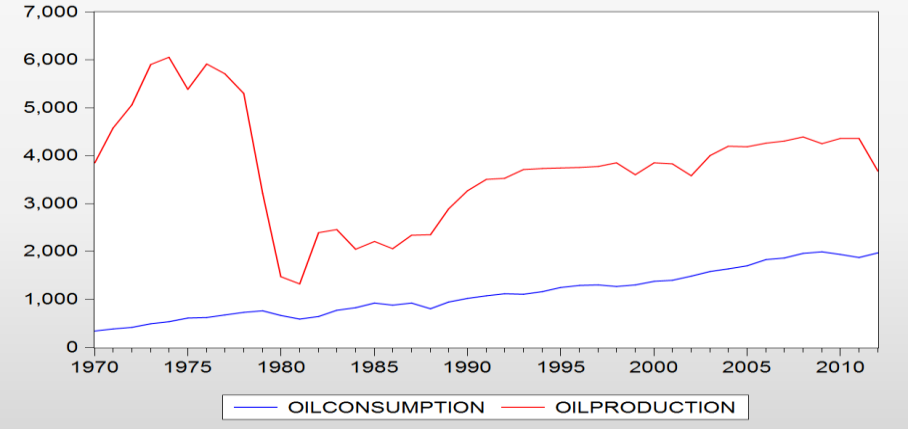

منبع: نتایج تحقیق

پس از تحریم‌ها علیه انرژی ایران میزان سرمایه‌گذاری شرکت‌های بین‌المللی کاهش پیدا کرد[۱]. به گزارش IEA[۲] میادین ایران با نرخ تخلیه هشت الی سیزده درصد و

۱ -دلیل عدم حظور این شرکت‌ها فشار آمریکا بر بانک‌ها بین المللی برای عدم همکاری با ایران در تأمین مالی پروژه‌های انرژی بود.

2. IEA,2011

نرخ بازیافت۲۰ الی ۳۰ روبرو هستند[۱] که این امر حاکی از کاهش ظرفیت تولید نفت ایران می‌باشد از سوی دیگر چون بازسازی زیرساخت‌های فرسوده، مدیریت علمی مخازن و استفاده از روش‌های جدید ازدیاد برداشت احتیاج به تکنولوژی‌های وارداتی و سرمایه‌گذاری‌های عظیم دارد و ما نیز به دلیل وجود تحریم ها دچار محدودیت می‌باشیم به همین دلیل سالانه میلیون‌ها بشکه نفت به دلیل صدمه به مخازن و کاهش طبیعی آن از بین می‌رود. این تحریم‌ها نه تنها باعث محدود شدن سرمایه‌گذاری‌های خارجی گردید بلکه امریکا با تهدید، بسیاری از شرکت‌های بین‌المللی انرژی را از ایران خارج نمود. با توجه به وابستگی شدید اقتصاد ایران به درآمدهای نفتی که موتور رشد کشور می‌باشد، هرگونه تاثیر منفی حاصل از تولید یا قیمت نفت خام اثرات سوئی بر رشد و توسعه کشور و نیز سطح رفاه مردم خواهد گذاشت. (صیادی و برکشلی، ۱۳۹۱)

بالا رفتن هزینه مبادلات و تن دادن به شرکت‌های ناکارا با کیفیت پایین فنی و خدماتی که عمدتاً مربوط به شرق آسیا، اروپای شرقی، و آفریقایی می‌باشد که یکی دیگر از جنبه‌های تاثیرات تحریم بر صنعت نفت و گاز ایران است.

با افزیش فشار تحریم‌ها به شکل عدم خرید نفت خام توسط مشتریان عمده[۲] و نیز هزینه‌های جاری نگهداشت آن، درآمدهای نفتی نیز به شدت کاهش یافت که به همان دلیل مذکور در قبل (وابستگی شدید اقتصاد ایران به نفت) به نسبت یک اقتصاد توسعه یافته تاثیر عمیق‌تری را در تمامی ابعاد اقتصاد شاهد بوده‌ایم.

در اعمال تحریم‌ها و به تبع آنها در سرمایه‌گذاری‌های صنعتی و قراردادهای این حوزه محدودیت و ممنوعیت ایجاد شد. این امر بسیاری از قراردادهای بخش صنعت نفت و پتروشیمی را متاثر ساخت و قاعدتاً شرکت‌های خارجی فعال در ایران را نیز تحت تاثیر قرار داد[۳]. به عنوان مثال در قراردادهای EPC پیمانکاران دیگر شرایط قراردادی سابق را نمی‌پذیرند و پیش‌پرداخت‌های بالاتر و یا پرداخت همزمان با شروع کار برای کالاها را مطالبه می‌نمایند.

۱-دلیل پایین بودن این ضریب پیچیدگی زمین‌شناسی و ناهمگون بودن میادین می‌باشد.

۲- تحریم‌ها در این بخش با فشار بر شرکت‌های بیمه برای قطع همکاری در صدور پوشش بیمه‌ای نفتکش‌های حامل نفت ایران تاثیرگذار بودند.

۳- شرکت‌های خارجی در اموری همچون تودیع تضمین و صدور ضمانت‌نامه بانکی و همچنین ارسال کالا یا ارائه خدمات با مشکل روبرو شدند.

۴- اثر رکود صنعت نفت بر رفاه جامعه

یکی از اهداف اساسی دولت‌ها، رساندن مردم به یک سطح مطلوب از خدمات رفاهی است. بحث رفاه اجتماعی در دنیای معاصر یکی از اولویت‌های اصلی دولت‌ها – اعم از بخش سیاست یا خدمات- می‌باشد. دولتمردان از این طریق به دنبال کاهش مشکلات اجتماعی در شش قلمروی اصلی؛ یعنی سلامت، تأمین اجتماعی، خدمات اجتماعی، آموزش همگانی، اشتغال و مسکن هستند (ماهر و همکاران، ۱۳۸۰). شش محور مدنظر و موثر بر سطح استاندارد رفاه اجتماعی بر حقوقی استوار می‌باشند که همگی در زمره‌ی حقوق بنیادین بشری محسوب می‌شوند. به همین خاطر نیز اغلب کشورها نظام تأمین مالی سلامت و آموزش و سایر حوزه‌های شش‌گانه خود را در راستای حفاظت مردم درقبال هزینه‌های این بخش‌ها به‌ویژه تأمین سلامت و آموزش تدوین می‌کنند. (ملکی و همکاران، ۱۳۸۹)

حقوق بنیادین بشر ناظر به شرایطی است که لازمه زندگی انسانی است و وجدان عمومی فقدان آن را در حیات بشر تحمل نمی‌کند. در دیوان بین‌المللی دادگستری در قضیه بارسلونا تراکشن در رایی که با تایید ۱۲ قاضی بین‌المللی صادر شد اظهار داشت که تعهدات ناشی از حقوق بنیادین فرد انسانی، تعهدات عام‌الشمول هستند؛ یعنی همان تعهداتی که نقض آن‌ها موجبات مسئولیت دولت خاطی را در قبال جامعه بین‌المللی در پی خواهد داشت. حقوق بشر[1] غیرقابل تخطی حقوقی هستند که رعایت آن‌ها با بقای فرد انسانی و با حفظ و حمایت از تمامیت جسمانی و هویت انسانی وی ارتباط مستقیم دارد (عنابستانی، ۱۳۹۲). مسلم است که حق‌حیات[2] افراد به دلیل محرومیت‌های ناشی از تحریم در معرض خطر جدی قرار می‌گیرد. بنا بر دلایل منطقی حق حیات به نسبت سایر حقوق، جایگاه بالاتری را در اسناد بین‌المللی داراست.

کمیسیون حقوق بشر سازمان ملل که اکنون به عنوان شورای حقوق بشر فعالیت می‌نماید همواره در قبال کمیته تحریم سازمان ملل موضع‌گیری نموده است. کمیسیون

۱- فرهنگ حقوقی بین‌الملل عمومی موسسه ماکس پلانک حقوق بشر را حقوق افراد حقیقی و گروه‌ها که شناخته شده توسط کنواسیون‌های بین‌المللی، معاهدات، اعلامیه‌ها یا حقوق بین‌الملل عرفی می‌باشند، تعریف نموده است.

۲- ماده ۳ اعلامیه جهانی حقوق بشر به حق حیات اختصاص دارد. ماده ۶(بند ۱) کنوانسیون حقوق اطفال ۱۹۸۹ نیز بر حق ذاتی حیات تاکید می‌ورزد. میثاق حقوق سیاسی- مدنی نیز در ماده ۶ حمایت از حق حیات را مطرح می‌نماید.

حقوق بشر در مصوبه خود با عنوان حقوق بشر و اقدامات قهرآمیز یک‌جانبه، به روشنی اقداماتی از قبیل محدودیت‌های تجاری، محاصره، ممنوعیت معامله و مسدود کردن دارائی‌ها را به عنوان اقدامات مجبورکننده‌ای لیست می‌کند که از لحاظ حقوق بشر جرم قلمداد می‌گردند.

بند ۱ ماده ۲۵ اعلامیه جهانی حقوق بشر و بند ۱ ماده ۱۱ میثاق حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی به حقوق بنیادین رفاه و بهداشت انسانی و امکان دسترسی به دارو اشاره نموده‌اند و بند ۲ ماده ۱ میثاق نیز به صراحت بیان می‌دارد که به هیچ‌وجه مردم نباید از حق بر امرار معاش محروم شوند. این موضوع به تأیید اعلامیه محو گرسنگی و سوءتغذیه در کنفرانس جهانی غذا مورخ ۱۹۷۴ رسیده است. از سوی دیگر، براساس اعلامیه وین ۱۹۹۳ حق توسعه به عنوان حق جهانی و جدایی‌ناپذیر انسانی شناخته شده است.[۱] اعلامیه توسعه نیز با عباراتی مشابه بر این نکته صحه گذارده است[۲].

درحالی که در بیانات افراد سیاسی هدف از تحریم‌ها فشار بر حکومت و مسئولیت برای تغییر رفتار ذکر می‌گردد اما در عمل شهروندان از این تحریم‌ها متضرر می‌شوند[۳] و راهی برای جبران خسارات خود ندارند. بسیاری از تحریم‌ها علاوه بر حقوق مدنی و سیاسی نسل اول[۴]، حقوق بشر نسل دوم را نیز به لحاظ اجتماعی و اقتصادی نقض می‌نمایند (ضیایی، ۱۳۹۱). ضمن‌آنکه بر برخی از حقوق جمعی متعلق به نسل سوم یعنی حق مردم به تعیین سرنوشت خود و حق توسعه نیز دارای اثر می‌باشد. (ممتاز،

۱- کنفرانس تجارت و توسعه ملل متحد (آنکتاد) اقدامات قهرآمیز علیه کشورهای درحال توسعه را محکوم می‌نماید.

۲- حق انسانی جدائی‌ناپذیر که به موجب آن هر انسانی و تمام مردم حق دارند در توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی که در آن ، کلیه حقوق انسانی و آزادی‌های اساسی به‌طور کامل تحقق می‌یابد، مشارکت و همکاری نموده و از آن بهره‌مند شوند.

۳- تحریم‌های اقتصادی همه‌جانبه اعمال شده بر علیه عراق (۱۹۹۱، ۱۹۹۰)؛ یوگسلاوی سابق(۱۹۹۲) و هائیتی(۱۹۹۴)، به دلیل ایجاد آثار فاجعه‌بار انسانی در این کشورها، اعتراضات گسترده‌ای را برانگیختند. به نقل از: ممتاز (۱۳۸۷)، ص ۳۴۳.

۴ - حقوق بشر دارای سه نسل دانسته شده است. حقوق و آزادی‌های سیاسی و مدنی اصطلاحاً حقوق بشر نسل اول نامیده می‌شوند. این دسته از حقوق به هیچ‌وجه قابل محدودیت نیستند و حقوق بنیادین بشری همچون حق حیات، حق به عدم تبعیض و... ماهیت امری داشته و نمی‌توان تحت هیچ شرایطی آن‌ها را محدود نمود. حقوق اجتماعی و اقتصادی نسل دوم هستند؛ مواردی چون حق بهره‌مندی از آموزش و پرورش، مراقبت‌های بهداشتی، حق بر کار و..... نسل سوم شامل حق توسعه، صلح و محیط زیست می‌باشند.

(۱۳۸۷

صرف‌نظر از بحث‌های حقوق بشری، نباید فراموش کرد که تحریم‌های یکجانبه با برخی اصول بین‌المللی نیز در تعارض می‌باشد و به همین روی مشروعیت این اقدام در چارچوب حقوق‌بین‌الملل محل تردید است. به طور مثال تحریم‌های یکجانبه ناقض قطعنامه‌های ۴۷، ۹، ۵۰، و ۱۰ مجمع عمومی در رابطه با منع اعمال مقررات فراسرزمینی دولتی می‌باشد. در مقابل استدلال می‌شود؛ از آنجایی که قانون داماتو-کندی مقرر نموده اتباع و شرکت‌های امریکایی تا در معاملات خود با دیگر اتباع و شرکت یا کشورهای خارجی تعهد طرف مقابل را مبنی بر عدم تجارت در زمینه‌های مشخص با ایران را بخواهد. در واقع این قانون از تمام تابعان ایالات متحده امریکا می‌خواهد تا ضمن معاملات با شرکت‌های خارجی این شرط را به طور صریح یا ضمنی در عقد بگنجانند که شرکت خارجی از سرمایه‌گذاری در صنعت نفت خودداری نماید. بدین طریق امریکا در چارچوب قلمرو حاکمیتی خود قانونی وضع نموده که برخوردی نیز با قواعد بین‌الملل همچون منع قوانین فراسرزمینی نداشته باشد. به‌بیان دیگر مشروعیت وضع قوانین مرتبط با تحریم را مبتنی بر اصل حاکمیت کشورها می‌نمایند[۱]. در سال ۲۰۱۲ متممی در چارچوب لایحه بودجه نظامی ایالات متحده امریکا با هدف تحریم بانک مرکزی و خریداران نفت کشور ایران تصویب شد که در واقع بر کلیه بخش‌های اقتصاد ایران دارای تاثیرات بسزا بوده است و بسیاری از نقل و انتقالات کالاهایی که صراحتاً از تحریم معاف هستند تحت تاثیر این موضوع قرار گرفتند و به دشواری منجر شدند. (عنابستانی، ۱۳۹۲)

از طرف دیگر، تحریم‌های یکجانبه با اصل حاکمیت ملت‌ها بر منابع طبیعی کشورشان نیز در تعارض می‌باشند. بدین توضیح که ماده ۱ پاراگراف دوم میثاق بین‌المللی مربوط به حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی اشعار می‌دارد: «کلیه ملت‌ها می‌توانند برای نیل به هدف‌های خود منافع و ثروت طبیعی خود را بدون لطمه به تعهدات ناشی از همکاری اقتصادی بین‌المللی مبتنی بر منافع مشترک و حقوق

۱- به‌زعم برخی اصل عدم مداخله در تعارض با تحریم، روابط و همکاری‌های بین‌المللی، قطعنامه‌های آنکتاد، حق توسعه (اعلامیه حق بر توسعه) قرار می‌گیرد و ناقض حسن‌نیت داشتن در روابط بین‌الملل است. به نقل از: ضیایی (۱۳۹۱).

بین‌الملل آزادانه به مصرف برسانند.» تحریم‌ها در امکان استفاده و نحوه مصرف منابع طبیعی اثر منفی و معارض دارد. همانطورکه قطعنامه اجلاس ۲۱ شماره ۲۱۵۸ اذعان می‌دارد منابع طبیعی کشورهای درحال توسعه به طور کلی اساس و پایه رشد اقتصادی و بالاخص پیشرفت صنعتی آن‌ها را تشکیل می‌دهد، لذا این قطعنامه متذکر می‌گردد که کشورهای در حال توسعه باید در وضعی باشند تا بتوانند راساً عهده‌دار عملیات بهره‌برداری و بازاریابی منابع طبیعی کشور خود باشند (موحد، ۱۳۵۷). بی‌شک تحریم‌ها به مانعی اساسی برای امکان بازاریابی فرآورده‌های نفتی و همچنین برخورداری از تکنولوژی‌های نوین جهت استخراج و بهره‌برداری توام با صیانت میادین نفتی تبدیل شده‌اند. ضمن‌انکه سازمان ملل متحد موظف گردیده است تا حداکثر تلاش خود را بکار برد تا همه‌ی کشورها قادر به اعمال این حقوق خود بشوند.

شناسایی حق تجارت برای یکایک اعضاء جامعه بین‌المللی در منشور حقوق وظایف اقتصادی دولت‌ها (۱۹۷۴) یکی از اصول ناظر بر نظام اقتصادی است که نه تنها حق تجارت اعضاء جامعه بین‌المللی را مورد پذیرش قرار داده بلکه بر لزوم اعطای امتیازاتی به کشورهای درحال توسعه اقتصادی نیز تأکید دارد. این اصل نیز تقویت‌کننده اصول منع‌کننده تحریم‌های یک‌جانبه و علی‌الخصوص تحریم‌های خارج از شورای امنیت می‌باشد.

به دلیل اثبات آثار مخرب انسانی تحریم‌ها، گفته می‌شود تحول سیاست تحریم‌های شورای امنیت، در جهت هدفمند ساختن آن‌ها بر مبنای رعایت اصل تفکیک میان رهبران سیاسی و نظامی و حامیان آن‌ها از یک سو و غیرنظامیان بی‌گناه از سوی دیگر، پیش‌می‌رود، تا بتوانند منطبق بر حقوق بین‌الملل و ضمن رعایت حقوق بشر و حقوق بشردوستانه به اهداف موردنظر تحریم دست یابند (ممتاز، ۱۳۸۷). به‌واقع در این نوع تحریم سعی می‌شود فشار را مستقیماً بر آنچه لازم است متمرکز نمایند و تحریم را ناظر بر اشخاص حقیقی و حقوقی دولتی یا غیردولتی مرتبط بنمایند. در تحریم‌های مزبور بعضاً محصولات و کالاها یا فعالیت‌های خاص نیز مشمول تحریم می‌شوند، اما اینکه چنین رویکردی بتواند آثار جانبی تحریم را بر مردم به نحو هوشمند کنترل نماید، به عقیده نویسندگان مقاله، محل تأمل و تردید است. از سوی دیگر باید توجه داشت که تحریم نفت ایران تحریم به‌طور قطع هوشمندانه نیست؛ زیرا بودجه اداره کشور و رفاه اجتماعی از منابع درآمدی نفتی نشات

می‌گیرد و بدیهی است با تحریم نفت امور جاری کشور و رفاه جامعه متاثر می‌گردد.

فراموش نکنیم که از آنجایی که دامنه تحریم‌ها مبادلات و موسسات مالی را نیز دربرمی‌گیرد، لذا هزینه انجام معاملات را در حوزه‌های مختلف ازجمله صنعت نفت را افزایش می‌دهد و در این صورت اقتصاد تک محصولی کشور با حداقل امکانات و حداکثر هزینه باید به حیات خود ادامه دهد. هزینه عملیاتی و معاملاتی ناشی از ممنوعیت‌های بانکی، مالی و بیمه به شدت افزایش یافته و به تبع آن، هزینه انتقال هر نوع کالا به داخل و یا خارج از کشور به شکل بازدارنده‌ای افزایش یافته است. بالارفت ریسک، تمایل برای سرمایه‌گذاری و عرضه را کاهش داده و تورم حاصل از این شرایط بر سطح زندگی مردم موثر می‌باشد و کشور مشمول تحریم با سرعت کمتری توسعه[1] می‌یابد. (شیرزاد، ۱۳۹۰)

به نظر می‌رسد هیچ یک از این آثار مخرب ناشی از تحریم را نمی‌توان غیرعمدی قلمداد نمود و آثار ویرانگر تحریم‌ها بر حقوق انسانی کمتر از آثار عملیات نظامی مشاهده نشده است. (ممتاز، ۱۳۸۷)

الف- تحریم و سلامت

حق بر سلامت به عنوان یکی از حقوق بشری در مواد ۲۵ اعلامیه جهانی حقوق بشر و ماده ۱۲ میثاق بین‌المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی مورد تصریح قرار گرفته است.

اساسنامه سازمان جهانی بهداشت بهره‌مندی از بالاترین استاندارد قابل حصول سلامتی را یکی از حقوق بنیادین قلمداد نموده که جهت رسیدن به سطح امنیت دارای نقش حیاتی می باشد (دهشیری). گزارش کمیسیون ملی اقتصاد کلان و بهداشت سازمان بهداشت جهانی[2] که در آن به ارتباط بین شاخص‌های ضعیف بهداشت و اثرات زیانبار اقتصادی اعم از سطح کلان و خرد پرداخته شده است، حاکی از تاثیر جدی نازل

---

۱ - مجمع عمومی سازمان ملل متحد در ۱۹۷۹ حق توسعه را در زمره حقوق بشر قرار داده است. و تاکید می‌کند: «یکسانی فرصت‌ها در زمینه توسعه یکی از اولویت‌های سازمان ملل متحد و دولت‌های تشکیل‌دهنده آن است».

۲- حدود ۲۰ کشور عضو این کمیسیون هستند. به نقل از: اسپیناسی سرجیو (۲۰۰۶)، ص۱۱.

بودن سطح خدمات بهداشت بر کاهش شاخص امید به زندگی و بهره‌وری اقتصادی می‌باشد. (اسپیناسی، ۲۰۰۶)

ارتباط بین سلامت[۱] و اقتصاد کشور چنان بدیهی است که نیازمند توضیحی نیست. با کاهش درآمدها و تاثیر تحریم بر قیمت هزینه‌های خدمات بهداشتی، سلامت جامعه کاهش می‌یابد. در کشورهای توسعه‌یافته سازمان‌هایی مانند وزارت بهداشت متکی بر مالیات عمومی می‌باشند که توسط وزارت اقتصاد جمع‌آوری گردیده است و تخصیص بودجه از طریق دولت صورت می‌پذیرد.[۲] اما در ایران جمع‌آوری درآمد اغلب توسط درآمد حاصل از فروش نفت محقق می‌گردد و سپس تخصیص بودجه به بهداشت از طریق فرآیند بودجه‌ریزی دولت انجام می‌گیرد. همان‌طور که می‌دانیم بازار جهانی نفت‌خام ایران و فرآورده‌های آن به دلیل تحریم‌ها بی‌ثبات گشته و دارای نوسان نزولی می‌باشد، لذا بودجه بخش سلامت که به شدت وابسته به‌درآمد مزبور است به تبع نوسانات، دستخوش عدم ثبات و تغییر می‌گردد. این امر موجب عدم اجرایی شدن برنامه‌ها، عدم امکان پیش‌بینی کامل تحولات و طرح‌های اجرایی می‌شود.

از سوی دیگر، هزینه‌ای که مردم باید به طور مستقیم از جیب بپردازند[۳] افزایش می‌یابد و بسیاری از خانواده‌ها از چنین هزینه‌هایی صرف‌نظر می‌نمایند که خودِ این مساله باعث کاهش سطح استاندارد بهداشت و به تبع آن کاهش توسعه جامعه می‌گردد. ضمن‌آنکه، این افزایش هزینه و پرداخت از جیب، دربخشی از جامعه می‌تواند منجر به کاهش پس‌انداز و در پی آن کاهش درآمد قابل تصرف گردد که نتیجه آن کاهش سهم مصرف کالاهای ضروری مانند خوراک و یا عدم تخصیص درآمد به آموزش می‌گردد که این امر باعث کاهش انباشت سرمایه انسانی و کاهش رشد اقتصادی و تولید ملی خواهد شد. این امر همچنین باعث می‌شود فرایند انباشت سرمایه که یکی از ابزار تولید، رشد و

۱- ماده ۱۷ اعلامیه اسلامی حقوق بشر.

۲- گزارش جهانی سلامت سال،۲۰۰۰، نظام‌های سلامت: ارتقاء عملکرد، مترجم: احمدوند و همکاران (۱۳۸۲)، ص ۱۴۲.

۳- یکی از پیامدهای مواجهه با هزینه‌های کمرشکن سلامت، افزایش میزان سقوط تعداد فقرای نزدیک به خط فقر جامعه به زیر خط مزبور می‌باشد. به بیان دیگر، به اصطلاح اقتصاددان‌ها این خانوارها از حالت فقر آنی و گذرا به تله فقر پایدار و دائمی می‌افتند. در نتیجه خروج چنین افرادی از فقر، اولاً طولانی‌تر و ثانیاً برای خروج از فقر، حمایت‌های اجتماعی بیشتری لازم خواهند داشت.

توسعه آتی جامعه می‌باشد، متوقف گردد.

ب- تحریم و آموزش

ماده ۲۶ اعلامیه جهانی حقوق بشر بر حق آموزش تاکید نموده و آن را به عنوان احد از حقوق بنیادین بشری مورد شناسایی قرار داده است. مجمع عمومی سازمان ملل متحد از سال ۱۹۹۵ تا ۲۰۰۵ را به عنوان دهه آموزش حقوق بشر نام‌گذاری نمود و اقدامات قابل توجهی را در این رابطه انجام داد. آشکار است که مشکلات اقتصادی و نبود بودجه لازم این حوزه را بشدت تحت تاثیر قرار می‌دهد و طیف وسیعی از مردم به‌خصوص کودکان و نوجوانان از دسترسی به خدمات آموزشی محروم می‌شوند.

ج- تحریم و اشتغال

حق کار و امرار معاش که از ابتدایی‌ترین حقوق آحاد مردم و لازمه ادامه حیات جامعه محسوب می‌گردد نیز از آثار مستقیم و غیرمستقیم تحریم اقتصادی مصون نمی‌باشد. تحریم‌ها به دلیل معذوریت و تنگناهایی که برای فعالیت‌های اقتصادی دولتی و بعضاً شخصی در موضوعات مختلف ایجاد می‌کند بر این حق نیز دارای اثرات زیان‌بار فراوانی است. این حق نیز مورد شناسایی اسناد بین‌المللی معتبر بوده و رعایت آن الزامی تلقی گردیده است. بند ۲ ماده ۱ کنوانسیون بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی بر این حق صحه گذارده و بند الف ماده ۲۳ اعلامیه جهانی حقوق‌بشر نیز از حمایت افراد در قبال بیکاری و حق برای انتخاب آزادانه و شرایط منصفانه و رضایت‌بخش برای کار سخن می‌گوید.

در مجموع باید پذیرفت که تحریم‌ها اثرات مسلم و محققی بر حقوق بشر داشته و آن را به نحو گویا و صریح در جنبه‌های مختلف نقض می‌کند. در واقع بر رفاه جامعه موثر می‌باشد و سطح استاندارهای زندگی مردم را کاهش می‌دهد.

۵- نتیجه گیری و پیشنهادات

همانطور که نتایج مدل نشان داد تحریم‌ها بر تولید نفت ایران اثر منفی داشته و لاجرم به واسطه وابستگی شدید اقتصاد ایران به درآمد نفتی به عنوان عمده‌ترین محصول صادراتی کشور رفاه، سطح درآمد سرانه و حقوق بشری متاثر از این موارد

کاهش یافته است.

درست است که هدف اصلی تحریم‌ها تلاش برای تغییر سیاست‌های یک دولت بیان می‌گردد اما در عمل تاثیر اصلی این قبیل اقدامات بر مردم تحمیل می‌شود. بدیهی است زمانی که کشوری همچون ایران با کاهش درآمد اصلی خود روبرو گردد به ناچار می‌بایست از تخصیص بودجه در بخش‌هایی همچون سلامت، آموزش و توسعه بکاهد. با وجودی که اتحادیه اروپا و آمریکا همواره خود را سردمدار دفاع از حقوق انسانی در اقصی نقاط دنیا قلمداد می‌نمایند، اما به این امر وقعی نمی‌نهند که با اعمال این تحریم‌ها به نقض آشکار حقوق بشر مردم ایران می‌پردازند.

روند تحریم‌ها به گونه‌ای است که خلاف جریان تحول دنیای معاصر و حرکت به سوی یک دهکده جهانی شدن و تکوین آن، می‌باشد. آنچه حقوق بین‌الملل و روح حاکم بر معاهدات بین‌المللی می‌خواهد گسترش همکاری‌های بین‌المللی توام با حسن نیت و عادلانه در همه زمینه‌ها است.

در مجموع آشکار است که تحریم‌ها اثرات مسلم و محققی بر حقوق بشر داشته و آن را به نحو گویا و صریح در جنبه‌های مختلف نقض می‌کنند. در واقع از آنجا که تحریم اقتصادی بر رفاه جامعه موثر می‌باشد و سطح استاندارهای زندگی مردم را کاهش می‌دهد، مردم کشور مورد تحریم آثار منفی تحریم اقتصادی را بر زندگی و رفاه خود به نحو ملموس تجربه می‌نمایند.

فهرست منابع

۱. اسپیناسی سرجیو، کوررات لوییس، شتتی پادما، کراول والری، کهلر جینی (۲۰۰۶)، گزینه‌های دشوار: سرمایه‌گذاری در بهداشت برای توسعه تجربیاتی از پیگیری‌های ملی در کمیسیون اقتصاد کلان و بهداشت، مترجم: پوررضا ابوالقاسم، انتشارات WHO.

۲. امین‌زاده، الهام؛ خداپرست (۱۳۹۱)، نقد تحریم نفت ایران از طرف اتحادیه اروپا از منظر حقوق بین‌الملل، فصلنامه دیدگاه‌های حقوق قضائی،شماره ۶۰، زمستان.

۳. ایزدی، آرش (۱۳۹۲)، تاثیر تحریم‌های اقتصادی علیه جمهوری اسلامی ایران بر

حقوق بشر، مجموعه مقالات همایش ابعاد حقوقی تحریم‌های بین‌المللی شورای امنیت، به اهتمام: مهدی مومنی، انتشارات مجد، چاپ اول.

۴. بررسی تحریم‌ها و آثار آن‌بر اقتصاد و بازار سرمایه، شرکت کارگزاری بهمن، پاییز ۱۳۹۰.

۵. دهشیری، آمنه؛ شریف شاهی، محمد، حق دسترسی به دارو و تحریم‌های اعمال شده علیه ایران: استانداردها و تعهدات، مجموعه مقالات همایش ابعاد حقوقی تحریم‌های بین‌المللی شورای امنیت، انتشارات مجد.

۶. شایگان، فریده (۱۳۷۷)، تحریم‌های اقتصادی شورای امنیت و حقوق بشر، مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی.

۷. شیرزاد، رضا (۱۳۹۰)، تحریم‌های بین‌المللی؛ ناقض حق توسعه، برگرفته از سایت:

۸. www.odvv.org

۹. صیادی محمد، برکشلی، فریدون (۱۳۹۱)، اثرات کوتاه‌مدت و بلندمدت تحریم‌های بین‌المللی نفتی بر بخش انرژی ایران، گزارش راهبردی، مرکز تحقیقات استراتژیک، شماره ۱۵۵، مهر ۱۳۹۱.

۱۰. ضیائی بیگدلی، محمدرضا (۱۳۷۳)، حقوق بین‌الملل عمومی، انتشارات گنج‌دانش، پاییز ۱۳۷۳.

۱۱. ضیایی، سید یاسر (۱۳۹۱)، تحریم اقتصادی یکجانبه از منظر حقوق بین‌الملل، گزارش راهبردی، مرکز تحقیقات استراتژیک مجمع تشخیص مصلحت نظام.

۱۲. ضیایی، سید یاسر، بررسی مشروعیت تحریم‌های یکجانبه در حقوق بین‌الملل، برگرفته از سایت: Yaserziaee.blogfa.com

۱۳. ضیایی، سید یاسر (۱۳۹۱)، تحریم اقتصادی یکجانبه از منظر حقوق بین‌الملل، گزارش راهبردی، مرکز تحقیقات استراتژیک مجمع تشخیص مصلحت نظام.

۱۴. عنابستانی، ابوالحسن (۱۳۹۲)، تحریم‌های اقتصادی و حقوق بنیادین بشر، انتشارات شهردانش، چاپ اول.

۱۵. کاسسه، آنتونیو (۱۳۷۰)، حقوق بین‌الملل در جهانی نامتحد، مترجم: مرتضی کلانتریان، انتشارات دفتر خدمات حقوقی بین‌المللی جمهوری اسلامی ایران، چاپ اول،

زمستان ۱۳۷۰.

۱۶. گزارش جهانی سلامت سال،۲۰۰۰، نظام‌های سلامت: ارتقاء عملکرد، مترجم: احمدوند و همکاران، انتشارات موسسه فرهنگی ابن سینای بزرگ، چاپ اول، تابستان ۱۳۸۲، ۱۴۲.

۱۷. ماهر، علی و همکاران (۱۳۸۰)، شناسایی چگونگی روش‌های تامین مالی نظام سلامت کشورهای منتخب در فاصله سال‌های ۱۹۹۸ الی ۲۰۰۴ و ارائه سازوکارهای تولید منابع مالی جدید در نظام سلامت ایران، فصلنامه پژوه‌های بازرگانی، شماره اول .

۱۸. ملکی، محمدرضا، ابراهیمی‌پور، حسین، کریمی، ایرج، کوهی، محمدرضا (۱۳۸۹)، چالش‌های بیمه همگانی پایدار ایران، فصلنامه پژوهشکده علوم بهداشت جهاد دانشگاهی پایش، شماره ۲، سال نهم.

۱۹. ممتاز، جمشید (۱۳۸۷)، انطباق تحریم‌های اقتصادی شورای امنیت با حقوق بشر و حقوق بین‌الملل بشردوستانه، فصلنامه حقوق، مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دوره ۳۸، شماره ۴، زمستان ۱۳۸۷، ص ۳۴۳.

۲۰. موحد، محمدعلی (۱۳۵۷)، نفت ما و مسایل حقوقی آن، انتشارات خوارزمی، چاپ سوم.

1. Damodar Gujarati, Basic Econometric, 2004, Mc Graw Hill.

2. Energy Information Administration (EIA), 2011.

3. Energy Information Administration (EIA), 2012.

4. International Petroleum News and Technology, Oil and Gas Journal, Jan. 2011. Vol. 109.4.

5. Islamic human rights commission, Economic Sanctions as Human Rights Violations: International Law and the Right to Life, 2013. Available in: www: http://www.ihrc.org.uk/publications/briefings/10518.

6. J. Johnston, Econometric Methods, (1997), McGraw-Hill.

7. Reinisch, August, developing human rights and Humanitarian law

Accountability of the SECURITY Council for the imposition of economic sanction, the American journal of international law, Vol. 95:851, 2001.

8. Torbat, A. E. (2005). "Impacts of the US Trade and Financial Sanctions on Iran", World Economy 28 (3).

9. William H. Greene, Econometric Analysis (7th Edition), 2011, Prentice Hall.

Analysis of the economic and legal effects of sanctions against Iran's oil industry

Sharareh Mofidian[1]
dr.sharareh.mofidian@gmail.com
Ph.D in Private Law and Researcher at the Institute for International Energy Studies, Tehran, Iran.

Maryam Keshavarzian
Maryam3110@yahoo.com
Ph.D in Economics and Researcher at the Institute for International Energy Studies, Tehran, Iran.

Abstract
Economic sanctions have been and continue to be applied extensively against Iran. It is therefore, important for us to analyze the economic and legal aspects of sanctions. The paper is organized around two questions. First, we seek to understand the impact of sanctions on Iranian crude oil production and subsequently on social welfare? In the next step, we examine the effects of changes in oil production on fundamental human rights.
Sanctioning countries claim that by imposing well targeted sanctions negative side effects, particularly impact on vulnerable populations can be minimized. However, this study indicates that sanctions against Iran particularly on the oil industry have many negative impacts on social welfare.
In this study we have used econometrics tools and OLS methodology to determine the effect of sanctions as an explanatory variable on oil production as a dependent variable for the period 1970 to 2012. We have resorted to resolving the problems found in the estimated regressions in order to increase their reliability.

JEL Clarifications: K3 ،C01،D63
Keywords: economic sanctions, oil industry, social welfare, human rights, the regressions.

---

[1] Correspond author